

Logosi i fjalës poetike

Mbi librin më të ri poetik të Gjekë Marinajt, 'Lutje në ditën e tetë të javës', Faik Konica, Prishtinë, 2008)

Ndue Ukaj, Suedi

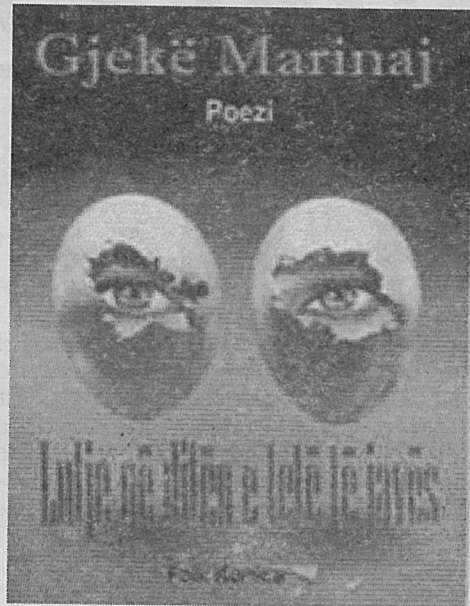
Në komunitetin e kritikës letrare, ekzistojnë pikpamje për letërsinë, sipas së cilave, forma e shkrimit që përkufizohet si poezi, është përfaqësim i letërsisë që ka vlera estetike (kritika e re anglo-amerikane) dhe se vlera e saj lidhet me realizimin e funksionit emotiv të gjuhës. Pra, gjuha, përveç se është esencë për letërsinë, për poezinë, veçanërisht është vetëidentifikim e objekt, përfaqësimi dhe sintetizimi i gjitha niveleve tjera që përcaktojnë e definojnë si zhanër letrar. Duke përjashtuar rrëfimin, poeti përmes gjuhës evokon situata, ide e ndjenja poetike, përmes trajtave shprehëse emocionale. Janë këto elemente që e bëjnë këtë formë shkrimi një art specifik letrar.

Në fakt, duke qenë "letërsia një lloj i veçantë gjuhe apo një përdorim i veçantë i saj" (Jonathan Culler), poezia, si zhanër themelor i letërsisë vlerësohet si manifestim më praktik i fjalës, që fokusohet tek gjuha, semantika evokuese e saj, me një vëmendje të posaçme në parimet organizuese të tingullit dhe ritmit. Poezia apo arti i orakujve, shprehja më sublime që simbolizon modusin tematik (Northrop Frye), kjo mbretëreshë e sublimës estetike tejkalon përmasat e zakonshme të ligjërimit njerëzor dhe hynë funksionalisht në rrafshin universal, për t'i inkorporuar konceptet metafizike e transcendente, nëpërmjet domethënive të përtëjshme, figurative, filozofike. Poeti, në cilësinë e orakullit evokon me gjuhën e së bukurës dhe sublimës perceptimet për jetën e universin.

Këto perceptime dhe observime poetik i gjejmë të sintetizuara në librin me poezi të Gjekë Marinajt, "Lutje në ditën e tetë të javës" ku kënaqësia e tekstit dhe institucioni i tekstit (Roland Barthes), sintetizojnë parimet themelore të një poetike të konsoliduar estetike. Ky interkomunikim i shpërfaqur në titull, korrespondon në esencë me dimensionin semantik e estetik të letërsisë së tij dhe njëherit implikon konceptet universale për krijimin, të cilat poeti i ndërlihd në kontekstin e një kodi kulturo, i cili ka referencë ka atë bibliik. Poezia e Marinajt mbetet arenë afreskesh, ku gërshetohen e bukura dhe e këndshmjaja (Dulce et Utule sipas Horacit), mesazhi dhe semantika e tekstit, tingulli dhe ritmi funksional, elemente këto të cilat i japin dinamik tekstit poetik, në pikëpamje ideore, ndërsa krijojnë synesa ritmike të posaçme, në aspektin e formës poetike. Ky vëllim poetik që në titull implikon nivelin e leximit intertekstual të poezisë, që këtu nënkupton kontekstin e shtatë ditëve të krijimit bibliik. Kjo lojë poetike, përveç se reflekton konceptet për krijimin, këtë akt të magjishëm, e sforcron aktin krijues deri në kod kulturologjik, universal e të përtëjshëm: poeti Marinaj ia shton krijimit Hyjnor një ditë për vete (dhe krijuesit), nga shtatë ditët e krijimit bibliik, ngase kësajsoj përmbushet plotënia e universumit, apo:

"Engjëjt të zbresin nga parajsja e të bëhen poetë" ("Lutja e së djetës")

Për faktin e thjeshtë se poezia është "shpirt i zbardhur gjerë në shpirt" dhe "lëshon tinguj marramendës nga kontakti i filozofisë me ndjenjën" ("Poezia"), së këndejmi shkaktin katharsisin e nevojshëm letrar, sepse, sugjeron Marinaj, misioni i artistit është, që të

"ndihmoj": "Kafshët të zbuten/ e të bëhen humanë" ("Lutje e së dielës")

Ndër elementet e rëndësishëm të poetikës së Marinajt mbeten akti imagjnativ i bashkëdyzuar me shenja e simbole empirike, të cilat i japin tekstit poetik tonalitet të theksuar dhe krijojnë një dinamik specifike tekstuale. Ky aspekt poetik, në plotëni është i konsoliduar dhe realizuar përmes një sistem figurative të konstruktuar me potencë të fuqishme kreative e frymëzim; me nuanca të fuqishme intelektuale e kulturologjike. Kjo nënkupton se poezia e tij automatikisht paraqet koncepton apo i dedikohet lexuesit të kultivuar, një sintetizim të lexuesit empirik dhe model të letërsisë (Umberto Eco). Në esencialitetin e saj, poetika e Marinajt, është e krijuar me vokacion të kultivuar, ndjeshmëri të thellë dhe tension të fuqishëm dhe e bën këtë poet, krejtësisht veçantë dhe model në poezinë e sotme shqipe. Poezia e vëllimit poetik "Lutje në ditën e tetë të javës", është e organizuar në ciklet poetike, parimet e së cilës mbështetën në njëtrajtshëm dhe të poseve dhe rrjetit tematik. Më tutje, në pikëpamje të formës, lirika e Marinajt mbart në vete konceptin përsosmërisë ritmike, një parimi organizues simetrik, ku gradacioni poetik dhe aluzionet e vargjeve në përpikëri gërshetohen me harmoninë mes përmbajtjes dhe formës, dimensionit semantik dhe artistik të figurës, vargut dhe vjershës në tërësi (poezitë "24 orë dashuri" dhe "Bisedë me vdekjen"). Madje, mund të themi se Marinaj na del më specifik se kushdo në komunitetin tonë letrar, i pakrahasueshëm me format dhe mënyrën si e organizon materien poetike, si e koncepton temën e si i mishëron vargjet me figura dhe sistemin e brendshëm të rimimit dhe ritmit. Këto elemente i japin lirikës së tij gradacionin shumëformësh, ndërsa vargjet përçojnë kuptime ekoivoke. Dimensionin e kësaj përmase poetik, variohet në trajta të ndryshme të diskursit poetik, brendapërbrenda një sistem vargëzimi të përpunuar, ndërsa merr përmasë kuptimore tragjike, ta zëmë, tek vjersha "Sot u lind Frederik Rreshpja", përmes së cilës Marinaj skalit vargjet nga më të fuqishme e poezisë shqipe:

"Poetit i pat humbur me kohë harmonia e trupit

Me mendjen. Koordinimi i shpirtit Me vargun, jo. E gjithë kjo në platformën

Që luciferi patë projektuar për poetët shqiptar"

Në të vërtet, poezia e Marinajt në tërësinë e saj referencën e ka të etab-

luar në vetë qenien e poezisë, në artin e shkrimit, në artin e empirisë dhe universumit, aty ku gjendet siç do thoshte Umberto Eco bota e madhe e librit. Në fakt, ky është Olimpi i poezisë së Marinajt, ndërsa ai zgjerohet vazhdimisht dhe prek thellësitë e magjisë së botës së librit, nuancat e dashurisë dhe perceptimet për të bukurën që sjell kjo ndjeshmëri. Më tutje, poezia e Marinajt evokon fuqishëm kodet e mëdha poetike, ato që janë shenja të përhershme semiotike e semantike të tekstit letrar, Homerin, Danten, Gëten, Neruden, Fishtë, Migjenin, e shumë të tjerë, me të cilët interkomunikon, në rrafshin e diskursit dhe dimensionit semantik. Këndej pari, ky soj vargësh konoton fuqishëm në aspektin kuptimor dhe shpërfaq ambivalencën poetike që tërheq paralele, gjithnjë në funksion të sub-stancës së lirikës dhe intencës ideore:

"Marlow më ka bërë shumë nder me Faustus

Tani i njoh mirë vlerat e shpirtit, kostot e dijes"

("Autoportret i avancuar").

Në fakt, zbrërthimi i këtyre esencave, sjell vargun dramatik, i cili na implikon disa nivele tekstesh intertekstuale e interdiskursive, ngase vargjet (teksti poetik) krijojnë relacione të ndërmyjetvetshme e funksionale me tekste e njohura në kulturën e shkrimit letrar:

"Të më falë Miltoni, por për mua do të ishte më mirë

Të jem shërbëtor në parajsë se sa sundues në ferr"

("Autoportret i avancuar").

Këto perceptime poetike, Marinaj i sforcron brendapërbrenda një kod të madh letrar. Prandaj, me shpirtin e artistit të madh e sofistikon vargun estetikisht, i jep përmasë të thellë kuptimore, do të thosha krijon vargjet emblematisht, sikundër nga fuqia ideore, ashtu edhe fuqia stilistike-letrare:

"Sa herë jep shpirt një poet diçka vdes brenda meje"

("Me Neruden pranë Atlantikut").

Duhet përmendur se poezia shqipe e dy dekadave të fundit, duke u liruar nga dogmat e krijuara në art e letërsi, ka shëndruar ngritje të ndjeshme, sikundër në planin sasior ashtu edhe në atë cilësor. Kemi një sërë poetësh që kanë hyrë në botën e letërsisë, me prirje të fuqishme novatore stilistike, duke zgjeruar komunikimin poetik dhe pikërisht në këtë kontekst, shkrimtari Gjekë Marinaj shënjon një moment të ri në poezinë shqipe, duke i sjell poezisë elemente të reja, origjinale, bashkëkohëse dhe specifike, brenda korpusit të letërsisë shqipe të dy dekadave të fundit. Poet elegant, me shprehje të përpunuar filozofiko-meditative, Marinaj në artin e tij shkrin dogmat për artin, drejtë një intencë sublime poetike: krijimit të artit të esencave origjinal, duke i kundruar brenda sistemit estetik. Dhe këto esenca i percepton me shije të hollë estetike, i kundron nga këndet më të ndjeshme dhe më dridhmuese, për t'i sintetizuar me gjuhën e së bukurës dhe këndshmes (Horacit). Këndej pari, poezia e tij shënjon një raport të nderligjshëm e kuptimor mes semantikës së gjuhës dhe gjetjes së fjalës adapte, e cila pastaj ngjeshët me figurën dhe përplotëson qëllimin poetik. Toposi i temave dhe rrjeti tematik i poezisë së Marinajt është i shumanshëm. Uni lirik kalon nëpër tri rrethet Dantiane, drejtë shkrirjes së tyre dhe prehjes në lumturinë e poezisë, këtë lumturi që ja dhuron fuqia e letërsisë dhe qëllimi

i saj përtej çdo qëllimi praktike.

Për poetin, dashuria në trajtat më të fuqishme rrezaton plotëninë, ajo është vetë bukura. Në poezinë "Vajzat" poeti shpërfaq diskursin idilik, një trajtë lirike të bukur që kurdoherë e përcjell poezinë e Marinajt, edhe kur ajo tejkalon përmasat e poezisë së dashurisë dhe merr konotacione meditative-filozofike, sikundër ngjet tek poezi "Dusitës, në 14 vjetorin e Martesës"

"Pavajzat-diejt dhe hijet e vetë bukurisë, Dashuria do t'kurrenjë një gëzhjë vezake" ("Vajzat")

Ky rrjet toposesh e motivesh ndeshet kudo në poezinë e Marinajt. Madje, nuancat e dashurisë reflektojnë dimensionin ideor të palcës së poetikës së tij, për të mos thënë se ky rrjet toposesh përbën boshtin e librit.

Poetika e Marinajt karakterizohet nga diskursi shumëplanësh ligjërimit, dimensionin lirik bashkëdyzuar me trajtat e ligjërimit përshkrues, trajta këto që i japin ritëm e sistem ritmik cilësor dhe funksional. Poezia e Marinajt shquhet për realizimin metafizik. Kjo poezi duke patur për observime të për-bashkëtën e njerëzimit, me nerv lirik, thërmon esencat e filozofisë së jetës, së këndejmi edhe filozofisë së shkrimit, sikundër tek poezia "Vija ndarëse me Emily Dickinsonin-in", ku Marinaj spikat efektin konceptual të vargjeve:

"O rret plakën tek i kthejnë mendimet në dëborë/Dëborë vjetrohjet tek flakëron e menduar në erë/Unë, pa kuptuar, jam poli i ngrirë e verit tënd"

Një aspekt cilësor dhe jashtëzakonisht të arrire në kuadrin të këtij vëllimi poetik përbëjnë poezitë për artin poetik, poezinë, prozën, poetin, për qenien e letërsisë, pastaj ato lirika kush-tuar figurave të njohura, sikundër "Homeri", "Migjenit", "Nëna e poetit Luigj Çeka dha shpirt", poezitë për Fishtë, Rreshpajn, Dalan Lucajn, Neruden etj. dhe pastaj ato për Shkodrën, për Nënë Terezën, për Gjergj Kastriotin, Rozafën, për Shqipërinë, Kosovën, Nju Jorkun. Këto poezi i shquan dhe i përshkon frymëzimi i thellë, sikundër shihet tek poezia për Shkodrën, apo dy vjershat e bukura për Nënë Terezën.

Kështu, poezia e tij aq sa mbetet moderne është posmoderne, endet mes klasikes e simbolikës, mes lirikës dhe trajtave epike, mes shkollës letrare shkodrane dhe amerikane, mbi të gjitha, teksti poeti ndërtohet mbi parimet e Artit Poetik. Ajo mbetet në vete një pikë referimi, për krijues e studiues të letërsisë dhe artit poetik. Parimi poetik i Marinajt është i ndërtuar mbi eksperiencën të shëndosha dhe perceptime të shumëfishta për artin dhe njeriun si epigëndër e tij. Dhe këto gërshetohen nga ndjeshmëria e thellë humane, për të bukurën, për sublimen dhe kategoritë e saja estetike, për dashurinë si përjetësia e fjalëve dhe amshueshmëria e vargjeve. Brenda poezisë së Gjekë Marinajt, poetit, përkthyesit dhe profesorit të letërsisë, shkrihen në universin e pafundmë dy dimensionet themelore poetike: prirjes semantike, ku fjala dhe mesazhet tingëllojnë për të shpreh intencë ideor; dhe prirjes estetike, ku sintaksa e vargut është e kursyer, idetë, mesazhet, vishen me figuracion të zgjedhur, të seleksionuar, përmes një logosi e diskursit poetik, e cili metaforën dhe krahasimin i kombinon dhe kështu krijon tipologjinë e kënaqësive të lexuesit dhe më tej prodhon lexues të kënaqësive, (Roland Barthesi).